

Faculty of Social Sciences
Institute of Social Studies and Research

Quarterly of Social Studies Research in Iran
Vol. 10, No. 2:625-657, Summer 2021
Doi: 10.22059/jisr.2021.308641.1108

**Explaining the Cultural Causes of Communication Challenges
for Divorced Couples (Case Study of Vanak Family Court
Clients)***

Zahra Zhiani¹

Seyed Mohammad Dadgaran²

Mohammad Reza Rasouli³

Received: June 2, 2020

Accepted: March 15, 2021

Abstract

Introduction: divorce has always been one of the most challenging issues facing human societies since direct and indirect effects are not only on the psychological balance of couples and children but its negative effects on the cultural system and the economic system are undeniable. Divorce as one of the most influential phenomena in the Iranian society has also been proposed which brings damage to different aspects. This way, we face a growing divorce rate in Iran every day. Some consider this rise as a sign of uncertainty and ultimately, the collapse of the family body and in general, the structure of society, and some consider this trend as a result of increasing individual liberty and the weakening of societal practices. However, the phenomenon of divorce during the last century has led to a growing trend in the global and national scale, wives who suffer from disagreements, are deficient in the skill of life and are involved in unproductive communication patterns. If the couples do not properly acquire the skills of life, including skills of

---

* Research paper from the thesis titled “explaining the cultural causes of communication challenges for divorced couples (case study of vanak family court clients)”, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Department of Communication Sciences and Media Management.

1. Phd in Culture and Communication, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran, zahra.zhiani@gmail.com

2. Associate Professor, Department of Culture and Communication, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran (Corresponding author), mohammad_dadgran@yahoo.com

3. Associate Professor, Department of Culture and Communication, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran, moh.rasouli@yahoo.com

communication and conflict resolution, conflicts in a verbal form and then behave in a manner, and gradual degradation begins in couples' adaptation.

Ineffective communication leads to a gap between a profound individual that is experienced in all aspects of life and all parts of society. The lack of communication skills necessary to start and sustain marital life can lead to loneliness, physical illness and psychological pressure, sense of incapacity and dissatisfaction, family problems, and even death. The frustration of improving couples' relationships, false insights, false relationships, besides the side effects that affect the relationship between spouses, also undermine the structure.

How to develop and expand the divorce in society and consequently the destruction of healthy relationships among couples on one hand reflects social, cultural, economic, and on the other hand the effect of how marital relations are established among couples. Therefore, strengthening of the relationship and communication skills among couples can reduce the burden of the problem. Communication problems are a pivotal issue in the communication approaches to the family.

Families in which both husband and wife are understanding and feel satisfied with life have a better function and play a better role. Marital satisfaction is one of the factors of achievement and achievement of the goals of life communication problems are a central issue in the communication approaches to the family in terms of their attachment, the relationship between spouses can be effective in terms of satisfaction and attachment.

In this study, we try to identify and explain the challenges and relationship between couples from the perspective of cultural differences in the way of qualitative research method which ultimately forces couples to divorce each other.

Research Method: In terms of research methods, this research is a quality that uses the method of content analysis. It is also purposeful, exploratory, and practical. The statistical population of this study consists of couples exposed to divorce, academic experts, counselors and senior managers in the field of social communication. The statistical sample of the study is 30 people who were selected through theoretical and targeted sampling method.

Findings: The required statistical data were collected and analyzed using the semi-structured specialized interview method. Goba and Lincoln criteria were also used to evaluate the quality of the research results.

Conclusion: The results showed that the cultural causes of couples' communication challenges exposed to divorce in three categories: non-adherence to religious, moral and social values (including 10 components), individual and family abnormalities (8 components) and differences in subcultures (2). Component) are located.

Keywords: communication challenges, divorce, social factors, culture

Bibliography

- Tavakolizadeh, J, Nejatian, M., and Soori, A, . (2015), “The Effectiveness of Communication Skills Training on Marital Conflicts and its Different Aspects in Women”, **Social and Behavioral Sciences**, No. 171: 214–221.
- Akbarzadeh, D., avood. Akbarzadeh, H., assan and Mohammadzadeh, Ali A. (2015). “A Comparison of Communication Skills, Psychological Well-Being Andand Emotional Disability Amongamong Women Applicants Andand Non-Divorce Applicants”. **Journal of Kerman University of Medical Sciences**, No. 23: 94-105 (*In Persian*)
- Asgari Nodoshan, Abbas., Shams GhahfarkhiGhohfarokhi, Mehri., and Shams Ghahfarkhi, Farideh. (2019), “An Analysis of Socio-Economic Characteristics Related to Divorce in Iran”. **Strategic Researchers of Iranian Social Issues**. Eighth year, consecutive issue, No. 25: 1-16. (*In Persian*)
- Barnez, H. L., & Schumm, W. L., & Jurich, A. P., and & Bollman, S. R. (2017), “Marital Statis Faction: Positive Regard Versusversus Effective Communications Asas Explanatory Variables”. **Journal of Psychology Psychology**, No 123: 71–78.
- Baucom, D. H., Hahlweg, K., Atkina, D. C., Engel, J. (2002), “Long Long-Term Prediction of Marital Quality Following a Relationship Educationship Program: Being Positive in a Counructive Way”, **Journal of Family Psychology**, No. 2: 448–455.
- Beck, Aaron,. (2017), **Love Is Never Enough, New Methods for Solving Marital and Family Problems based on Therapeutic Communication**, †Translated by: Mehdi. Qaracheh Daghi, Tehran, : Peykan Publications. (*In Persian*)
- Daliri, Hassan. (2019), Identifying Economic Variables Affecting Divorce in Iran. **Social and Psychological Studies of Women**. , Year 17. No. 2. : 35–pp. 62-35. (*In Persian*)
- Delshad Noghabi, Ali & others (2011), “Study of the Situation and Factors Related to Divorce from the Perspective of Divorced Couples in Gonabad, 2008–2009”, **Ofogh Danesh**, No 1:35-44. (*In Persian*)
- Gholizadeh, Azar., Bankipour, Amir. Hossein., Masoudi Nnia, Zara. (2015), “A Qualitative Study of the Experiences of Divorced Men and Women from the Cultural Factors Underlying Divorce”, **Applied Sociology**, No 1:39-64. (*In Persian*)
- Giddens, Anthony A. (2005), **Central Issues in Social Theory of Action, Structure and Contradiction in Social Analysis**, Translated by: Mohammad. Rezaei. , Tehran: Sa’ad Publishing.
- Halveg, G. (2019), “R Premarital Communication Skills Program”, **Journal of L'Encéphale**, No. 28: 9–20.

- Najmeh, Najmeh., Abafat, Hamideh., and Bani Tay, Abbas. (2017), “The Effect of Communication Skills and Religion-Based Problem Solving on Women’s Marital Satisfaction on the Verge of Divorce”. **Journal of Women and Family Studies**, No 1: 177-195. *(In Persian)*
- Howilipour, Sarah. (2011), “The Effectiveness of Premarital Education on the Marital Expectations and Attitudes of Daughters on the Threshold of Marriage of the Employees of the National Oil Company of the South”. **Journal of New Findings in Psychology**, No 23: 81-93. *(In Persian)*
- Huber, C. H., Navarro, R. L., Womble, M. W., & Mumme, F. L. (2010), “Family Resilience and Midlife Marital Satisfaction”. **The Family Journal**, No. 18(2): 136–145.
- Jafari, Abed And Jafari, Hassan., Taslimi, Mohammad M. SaeedS., Faqihi, A.bul Hassan, Sheikhzadeh, M.ohammad. (2011). “Content Analysis and Content Network: A Simple and Efficient Method for Determining Detecting Patterns in Qualitative Data”. **Strategic Management Idea** ., Fifth year, No. 2: second issue, autumn and winter, pages: 151–198. *(In Persian)*
- Jalilian, Zahra (2008), **Social Factors Affecting Divorce in Tehran**, M.Sc. Thesis, Allameh Tabatabaei University. *(In Persian)*
- karter Karter, B. L. (2017), “Sources of Marital Dissatisfaction among Newly Separated Persons”. **Journal of Family Issues**, No. 6, : 359–373.
- Mahdavizadeh, Shirin,. (2013), “**The Effect of Communication Skills Training with Cognitive-Behavioral Approach on the Marital Adjustment of Couples Living in Karaj**”, Master Thesis, .Sc. Thesis: Al-Zahra University. *(In Persian)*
- Malekzadeh, F. (2008), **Pathology of Divorce and Its Study in Civil Law**, Tehran: Dabiyyesh Publications. *(In Persian)*
- Mohsenianrad, Mehdi (2006), **Communication Studies**, Tehran, : Soroush. *(In Persian)*
- Monfared, Ahmad A. (2016), **Pathology of Marriage and Family: A Few Tips on Identifying and Causing Marital Issues in Teachers of the Comprehensive Plan for Family Education, Youth and Family Formation**, Tehran: Publications of the Association of Parents and Educators of the Islamic Republic of Iran. *(In Persian)*
- Moradi, Tahereh T. (2015), **The Effect of Marital Conflict on Marital Relations**, M.aster Sc. Thesis, Tehran: Tarbiat Moallem University. *(In Persian)*
- Nozari, Hossein. Ali. (2010), **Reread Habermas**. Tehran: Cheshmeh Publishing. *(In Persian)*
- Parish., W. E. (2017), “Aquasi-Exprimental Evaluation of the Premarital Assessment Program for Premarital Counseling”, **Australian and Newzealand Journal of Family Therapy**. No 13:33-36.

- Petty, Barbara D. (2007), **Marriage education :a grounded theory study of the positive influence of the educational experience on the marriage relationship. Theses and Dissertations Collection**, Digital Initiatives, University of Idaho Library.
https://www.lib.uidaho.edu/digital/etd/items/etd_45.html
- Qasimpur, F. (2011), "Looking at Divorce Again", Hawra, Women's Scientific", **Cultural and Social Quarterly**, No 40:3-13. *(In Persian)*
- Sarmad, VenusZ., Bazargan, Abbas A., and Hejazi, GoddessE. (2015), **Research Methods in Behavioral Sciences**, Tehran: Agah. *(In Persian)*
- Scot, R., and Lov, .G. (2018), **Relationship Prevention and Reinforcement Program**: , Lillington. NC: .Printed by Edwards Brothers. Lillington. NC.
- Vicent, R., and Waldron. (2010), **Achieving Communication Goals in Superior Subordinate Relationship**, The Multifunctionality of Unword Maintance Tactic.
- Yaghoubi Choobari, Ali., Kanaani, Mohammad. Amin., and Yahyapour, Razieh. (2019), "Investigating the Relationship between Lifestyle and Tendency to Consensual Divorce among Citizens of Rasht". **Sociology of Social Institutions**,. No14: 121-148 *(In Persian)*
- Yousefi, Abolfazl (2019), **Investigating the Existing Barriers to Communication between Teachers and Principals from the Perspective of Teachers in Qom Urban Middle Schools**, (mMaster's thesisThesis), Tehran: Shahid Beheshti University. *(In Persian)*

چالش‌ها و تعارض‌های فرهنگی-ارتباطی زوجین در معرض طلاق

(یک مطالعه کیفی در تهران)*

زهرا ژبانی^۱

سید محمد دادگران^۲

محمد رضا رسولی^۳

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۲/۲۵

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۳/۱۳

چکیده

از آنجا که نحوه برقراری ارتباط صحیح و مؤثر میان زوجین می‌تواند در میزان رضایتمندی و حس تعلق خاطر آنان به یکدیگر مؤثر باشد در این پژوهش، سعی شد به شناسایی و تبیین چالش‌ها و تعارض‌های ارتباطی زوجین در معرض جدایی به‌منزله یکی از علل فرهنگی پرداخته شود. این پژوهش از نظر روش تحقیق، کیفی است که از شیوه تحلیل مضمون استفاده شد. همچنین از نظر هدف، اکتشافی و کاربردی است. جامعه آماری این پژوهش را زوجین در معرض جدایی، خیرگان دانشگاهی، مشاوران و مدیران ارشد حوزه ارتباطات اجتماعی تشکیل می‌دهند. نمونه آماری پژوهش ۳۰ نفر است که به روش نمونه‌گیری نظری و هدفمند انتخاب شدند. داده‌های آماری مورد نیاز با استفاده از شیوه مصاحبه تخصصی نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شد. برای ارزیابی کیفیت نتایج پژوهش نیز معیارهای گوبا و لینکلن رعایت شد. نتایج نشان می‌دهد، علل فرهنگی چالش‌های ارتباطی زوجین در معرض طلاق در سه دسته عدم پابندی به ارزش‌های مذهبی، اخلاقی و اجتماعی (شامل ۱۰ مؤلفه)، ناهنجاری‌های فرد و خانواده (۸ مؤلفه) و تفاوت در خرده‌فرهنگ‌ها (۲ مؤلفه) جای می‌گیرند.

واژه‌های کلیدی: چالش‌های ارتباطی، طلاق، عوامل اجتماعی، فرهنگ.

* مقاله علمی - پژوهشی مستخرج از رساله دکتری با عنوان «تبیین علل فرهنگی چالش‌های ارتباطی زوجین در معرض طلاق (مطالعه موردی: مراجعه‌کنندگان دادگاه خانواده ونک)»، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.

۱. دانشجوی دکتری فرهنگ و ارتباطات دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی zahra.zhani@gmail.com

۲. دانشیار گروه فرهنگ و ارتباطات دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی (نویسنده مسئول)، mohammad_dadgran@yahoo.com

۳. دانشیار گروه فرهنگ و ارتباطات دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی moh.rasouli@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

طلاق همواره یکی از چالش‌برانگیزترین مسائل پیش‌روی جوامع بشری بوده است؛ چراکه آثار مستقیم و غیرمستقیم آن نه تنها بر تعادل روانی زوجین و فرزندان برجای می‌ماند، بلکه آثار منفی آن بر نظام فرهنگی و نظام اقتصادی انکارنشده‌ای است (عسکری‌ندوشن و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۴). طلاق یکی از پدیده‌های رو به گسترش و تأثیرگذار در جامعه ایران است که آسیب‌هایی را در جنبه‌های مختلف به همراه دارد (دلیری، ۱۳۹۸: ۲۱). به این صورت که هر روزه با آمار روبه‌رشد طلاق در ایران مواجه هستیم. برخی این افزایش را نشانه‌ی تزلزل و درنهایت فروپاشی نهاد خانواده و در کل، ساختار جامعه می‌دانند و برخی این روند را به صورت نشانه‌ای از افزایش آزادی فردی و سست شدن عرف‌های اجتماعی محدودکننده می‌دانند. به هر حال، پدیده طلاق در طول یک قرن گذشته، در مقیاس جهانی و ملی روند روبه‌رشدی داشته است (عسکری‌ندوشن و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۱).

خانواده‌هایی که در آن زن و شوهر با هم تفاهم دارند و از زندگی احساس رضایت می‌کنند، کارکرد مناسب‌تری دارند و نقش خود را بهتر ایفا می‌کنند. رضایت زناشویی یکی از عوامل پیشرفت و دستیابی به اهداف زندگی است (منفرد، ۱۳۹۵: ۱۱). رضایت زناشویی یعنی وجود رابطه‌ای دوستانه همراه با حس تفاهم و درک یکدیگر، وجود تعادلی منطقی میان نیازهای مادی و معنوی زوجین. رضایت زناشویی در خانواده مهم‌ترین رکن سلامت روانی افراد خانواده به‌شمار می‌آید که بر ستون مهارت‌های ارتباطی استوار است (مهدوی‌زاده، ۱۳۹۲: ۱۶). پژوهش‌ها نشان می‌دهد همسرانی که دچار اختلافات و ناسازگاری‌های زناشویی هستند، در زمینه مهارت‌های زندگی دچار نواقص و با الگوهای ارتباطی بی‌حاصل مواجه هستند. اگر زوجین به‌شکلی مناسب مهارت‌های زندگی و از جمله مهارت‌های ارتباطی و حل تعارض را کسب نکنند، تعارضات به شکل کلامی و سپس به صورت رفتاری تداوم می‌یابد و تخریب تدریجی در سازگاری زوجین آغاز می‌شود (توکلی‌زاده و همکاران، ۲۰۱۵: ۲۲).

مشکلات ارتباطی، موضوعی محوری در رویکردهای ارتباطی به خانواده است. این رویکردها تعارض‌های میان زوجین را نه در قالب مشکلات جداگانه، بلکه به‌عنوان رابطه‌ای نارسا و کنش‌ورانه تحلیل می‌کنند. شکست و ضعف در برقراری ارتباط، یکی از رایج‌ترین مشکلاتی است که همسران ناراضی گزارش می‌دهند (حمید و همکاران، ۱۳۹۶: ۸) که این مشکل در مراحل اولیه زندگی بیشتر است (هابر و همکاران، ۲۰۱۰) و موجب ناراضی‌ت‌ی زوجین

و در نتیجه طلاق می‌شود. ارتباط نامؤثر موجب فاصله بین فردی عمیقی می‌شود که در همه جنبه‌های زندگی و همه بخش‌های جامعه تجربه می‌شود. استفاده نکردن از مهارت‌های ارتباطی لازم برای شروع و ادامه زندگی زناشویی لذت‌بخش می‌تواند منجر به تنهایی، بیماری جسمی و فشار روانی، احساس عدم صلاحیت و نارضایتی شغلی، مشکلات خانوادگی و حتی مرگ شود. ناامیدی از بهبود روابط زوجین، بینش‌های سوگیرانه و نادرست و روابط غلط، علاوه بر تأثیرات سویی که بر ارتباطات میان همسران می‌گذارد، بی‌تردید ساختار خانواده را نیز متزلزل می‌کند (قاسم‌پور، ۱۳۹۰: ۴۵).

مفاهیم نظری و مروری بر مطالعات گذشته

چگونگی، ایجاد و گسترش طلاق در جامعه و متعاقب آن نابودی روابط سالم میان زوجها از یک سو بازتاب شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی است و از سوی دیگر معلول چگونگی روابط زناشویی میان زوجین در خانواده؛ بنابراین تقویت روابط و مهارت‌های ارتباطی میان زوجین می‌تواند بار این مشکل را تا حدودی کم کند. براین اساس و به دلیل ویژگی چندبعدی طلاق و گستردگی دیدگاه‌های مرتبط، چهارچوب مفهومی این پژوهش دارای رویکردی ارتباطی است و چندین نظریه برای تبیین فضای کنونی طلاق و مبنای چهارچوب مفهومی پژوهش استفاده شده است.

آنتونی گیدنز

آنتونی گیدنز از منظر برساخت‌گرایی به طلاق می‌نگرد. به‌زعم وی، زبان ابزاری برای توصیف جهان نیست، بلکه میانجی کردار اجتماعی است و در تمام فعالیت‌های متنوعی که کنشگران اجتماعی در آن‌ها درگیر هستند، دخالت دارد. گیدنز در این باره، از جمله معروف آستین بهره می‌گیرد: «واژگانی که در مراسم ازدواج به‌کار می‌روند، توصیفی از آن مراسم نیستند، بلکه بخشی از آن مراسم‌اند» (گیدنز، ۱۳۸۴: ۵۲). دیدگاه گیدنز در تبیین طلاق را باید در مبنای نظری وی درباره ساختار و عاملیت جست‌وجو کرد. در روایت گیدنزی اگرچه ساختارها حالت تحمیلی خویش را دارند، عامل نیز می‌تواند دست به انتخاب بزند و با کنش خویش گامی برای تغییر ساختارها بردارد و ساختار جدیدی بازتولید کند. گیدنز مفاهیم ساختار و عاملیت را با مفاهیم

دیگر از قبیل بازان‌دیشی و سبک زندگی مرتبط می‌کند. به‌زعم وی، اهمیت یافتن سبک زندگی از پیامدهای تجدد است.

نظریه کنش ارتباطی هابرماس

کنش ارتباطی نوعی کنش اجتماعی معطوف به حصول تفاهم است. بر مبنای این نظریه، کنشگران برای رسیدن به درکی مشترک از طریق استدلال، وفاق و همکاری با یکدیگر ارتباط متقابل برقرار می‌کنند. کنش ارتباطی در واقع کنش متقابل میان عاملانی است که از گفتار و سمبل‌های غیرشفاهی برای درک از طریق استدلال، با یکدیگر یکپارچه و هماهنگ می‌کنند. در کنش ارتباطی کنشگران منافع یکدیگر را در نظر می‌گیرند. هابرماس در کنش ارتباطی خود به دنبال ایجاد جامعه‌ای است که در آن کنشگران بتوانند آزادانه و بدون تحریف با یکدیگر ارتباط داشته باشند و این ارتباط تنها باید مبتنی بر استدلال و منطق باشد و هیچ‌گونه اجبار و محدودیتی و الزامی در آن مداخله نکند. این نظریه وضعیتی را در نظر می‌گیرد که در آن ارتباط آزادانه و نامحدود صورت می‌گیرد (نوذری، ۱۳۸۹: ۶۷).

ارتباطات فرهنگی

فرهنگ به‌عنوان پدیده‌ای پیچیده و فراگیر، تعاریف گوناگونی در میان اقوام و ملل گوناگون دارد. به‌منزله یک محصول که از مجموعه فرایندهای اجتماعی هر جامعه‌ای به‌وجود می‌آید، زمانی که توسط عضوی از یک فرهنگ، برای مردمانی از فرهنگ دیگر فرستاده شود، ارتباط فرهنگی به‌وجود می‌آید (پتی، ۲۰۰۸: ۱۲۱). ارتباطات فرهنگی به‌منزله فرایند مبادله اندیشه‌ها، معانی و کالاهای فرهنگی میان مردمانی از فرهنگ‌های مختلف، میان آن دسته از مردم رخ می‌دهد که ادراکات فرهنگی و سیستم‌های نمادینشان به‌اندازه کافی مجزا هستند. در این‌گونه ارتباط، میان دو طرف هیچ‌گونه علاقه فرهنگی وجود ندارد یا اینکه طرفین، پیوندهای فرهنگی ضعیفی دارند (پتی، ۲۰۰۸: ۱۲۳).

مهارت‌های ارتباطی

مدل ارتباطی کلود شتن و دارن ویوور

مهارت‌های ارتباطی به رفتارهایی گفته می‌شود که شخص می‌تواند به‌کمک آن با دیگران ارتباط برقرار کند؛ به‌گونه‌ای که سبب بروز رفتارهای مثبت و پرهیز از واکنش‌های منفی در طرف مقابل

شود (کارتر، ۲۰۱۷: ۳۲). دو ریاضی‌دان آمریکایی بودند که مدلی ساده و روشن را ارائه دادند. این مدل از دیدگاه ریاضی به بررسی ارتباط می‌پردازد. برای برقراری ارتباط به یک منبع نیاز است که بعد از رمزگذاری پیامی را تولید کند. این پیام به کمک گیرنده رمزخوانی می‌شود. در این مدل، به نقش پارازیت توجه شده است؛ برای مثال یک مرد پشت تلفن (منبع) با دهانی تلفن (رمزگذار) کلماتی به کار می‌برد (پیام). این پیام صوتی در سیستم تلفن به صورت تحریک الکتریکی عبور می‌کند (کانال) و توسط یک گوشی تلفن دیگر (رمزخوان) و ذهن شنونده تلفن (گیرنده) درک و فهمیده می‌شود. در این مدل رمزخوانی و رمزگذار، هر نوع دستگاهی دانسته می‌شود که اطلاعات را در یک فرم به فرم دیگر تبدیل کند. مغز انسان نیز نوعی دستگاه رمزگذار است که تصاویر و ایده‌ها را به کلمه و نمادهایی تبدیل می‌کند که توانایی انتقال در گفت‌وگو یا نوشته را داشته باشد. در این مدل پارازیت را مربوط به کانال یا پیام دانسته‌اند (ویسنت و والدرون، ۲۰۱۰: ۸۵).

مدل دیوید برلو

مدل برلو حاوی چهار عنصر منبع، پیام، کانال و گیرنده است. برلو که به شدت از نظریه محرک-پاسخ در روان‌شناسی تأثیر پذیرفته بود، فرایند یادگیری و تفسیر را بررسی کرد. او نشان داد که چگونه فرد، همواره هم گیرنده است و هم منبع؛ بنابراین یادگیری، مشتمل بر فرایند تفسیر محرک-پاسخ و عمل بر مبنای پیامدهای پاسخ است. او می‌گوید تکرار و تواتر ممکن است پیوندهای محرک-پاسخ را محکم‌تر یا سست‌تر کند؛ از این رو وقتی یک پاسخ، با پاداش روبه‌رو می‌شود، آن عادت تقویت می‌شود و وقتی پاداش نمی‌گیرد، تضعیف می‌شود و درنهایت از بین می‌رود (محسنیان راد، ۱۳۸۵: ۳۹۳). در تلاش برلو، مفهوم قصد ارتباطی نقش مهمی برای برقراردن ارتباط مؤثر و آشکار دارد. برلو معتقد است قصد و هدف همه رفتارهای ارتباطی آن است که پاسخی خاص از جانب فرد یا گروهی خاص را برانگیزد و ارتباط، هنگامی مؤثر خواهد بود، که گیرنده با تلاش کمتری پاسخ مطلوب را ارائه دهد (مهدوی‌زاده، ۱۳۹۲: ۱۹). برلو مدل خود را شرح و بسط می‌دهد تا رابطه میان ارتباط و معنا را نشان دهد. او تأکید می‌کند که عناصر ساختار زبان، به خودی خود معنا ندارند. همچنین در مبحثی با عنوان «معنی معنی» می‌نویسد: «ما زبان را برای بیان و بیرون‌آوردن معناها به کار می‌بریم. در واقع این کارکرد اصلی زبان است. معنی،

چیزی ذاتی و جدانشدنی از بسیاری از تعاریف زبان است. به روشنی مشخص است که معنی، وابسته به کدهایی است که ما در ارتباط انتخاب می‌کنیم» (ویسنت و والدرون، ۲۰۱۰: ۳۳).

رضایت زناشویی

تمرکز رضایت زناشویی به احتمال زیاد، بر رضایتمندی از فرصت‌ها، تصمیم‌گیری‌ها، درآمد، سبک زندگی، ارتباط، رابطه جنسی یا دوستان است. بدین ترتیب رضایت از رابطه زناشویی را مفهومی چندبعدی می‌دانند که عوامل گوناگونی را در برمی‌گیرد و مجموعه این عوامل در رضایت یا خشنودی کلی از روابط نقش دارند (منفرد، ۱۳۹۵: ۱۱). رضایت زناشویی، انطباق میان وضعیت موجود و وضعیت مورد انتظار است. براساس این تعریف رضایت زناشویی زمانی محقق می‌شود که وضعیت موجود فرد در روابط زناشویی مطابق با آنچه باشد که وی انتظار داشته است. رضایت زناشویی در واقع نگرش مثبت و لذت‌بخشی است که زن و شوهر از جنبه‌های مختلف روابط زناشویی خود دارند. نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که عواملی مانند موضوعات رشدی درون‌فردی (شامل ویژگی‌های شخصیتی، بازخوردها، باورها، ارزش‌ها و انتظارات) و موضوعات رشدی بین‌فردی (مانند عشق، صمیمیت، تعهد، عواطف و رابطه جنسی، الگوهای ارتباطی، موضوعات خانوادگی و موضوعات اجتماعی) بر میزان رضایتمندی زناشویی مؤثرند (یعقوبی چوبری و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۵)؛ بدین معنا که هرچه فرد توانایی و آگاهی بیشتری از شناخت و چگونگی انتخاب و تفکیک ویژگی‌های شخصیتی خود و هماهنگی آن‌ها با ویژگی‌های شخصیتی طرف مقابل خود داشته باشد، توانایی انتخاب مناسب‌تر در او تقویت می‌شود و همین انتخاب صحیح و مناسب زمینه‌ساز رضایتمندی را در فرد فراهم می‌کند. می‌توان گفت آموزش برخی مهارت‌ها، مانند آمادگی و ارتباط، مهارت‌های ارتباطی و مجموعه مهارت‌های زندگی پیش‌نیاز درک متقابل و درک همسر است که لازمه رضایت زناشویی به‌شمار می‌آید (پریش، ۲۰۱۷: ۷).

روش پژوهش

مطالعه حاضر، از نظر روش‌شناختی، پژوهشی کیفی است که با به‌کارگیری شیوه تحلیل مضمون با تأکید بر رویکردی اکتشافی به واکاوی علل فرهنگی چالش‌های ارتباطی زوجین در معرض طلاق در استان تهران پرداخته است. تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش

الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. از تحلیل مضمون می‌توان به‌خوبی برای شناخت الگوهای موجود در داده‌های کیفی استفاده کرد. تحلیل قالب مضامین و تحلیل شبکه مضامین نیز از ابزارهایی هستند که معمولاً در تحلیل مضمون به‌کار می‌روند (عابدجعفری و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۸). همچنین این پژوهش از لحاظ هدف جزء تحقیقات اکتشافی و از نظر نتیجه، جزء تحقیقات کاربردی است (سرمد و همکاران، ۱۳۹۴). نمونه آماری پژوهش شامل خبرگان دانشگاهی، مشاوران و مدیران ارشد حوزه ارتباطات اجتماعی، خانواده و زوج‌های در معرض طلاق بودند. روش نمونه‌گیری کیفی هدفمند^۱ بود که در این پژوهش، ۳۰ نمونه به‌عنوان مصاحبه‌شونده در نظر گرفته شد؛ زیرا بعد از مصاحبه با ۳۰ نفر کدهای جدیدی اضافه نشد و حجم نمونه به اشباع رسید. گفتنی است فرایند مصاحبه در اواخر تابستان ۱۳۹۸ انجام شد. در این پژوهش به‌منظور گردآوری داده‌ها ابتدا به‌کمک روش کتابخانه‌ای، مفاهیم مرور و چهارچوب سؤالات مشخص و سپس از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد.

در مصاحبه‌های انفرادی با مصاحبه‌شوندگان، برای بررسی مقدماتی از سه سؤال مصاحبه استفاده شد. ضمن اینکه سؤال‌های فرعی دیگری نیز در کنار هر سؤال برای درک تجارب شرکت‌کنندگان در حین مصاحبه مطرح شد. در زمان مصاحبه پژوهشگر با بیان سؤالات راهنما، صحت برداشت خود را از گفته‌های مصاحبه‌شوندگان کنترل کرده است. پژوهشگر در فرایند نمونه‌گیری از شرکت‌کنندگان داده‌ها را تحلیل کرد تا مواردی که ناقص بود، با دریافت اطلاعات جدید از شرکت‌کننده جدید کامل شود. همچنین طی فرایند تحلیل و جمع‌آوری داده‌ها که در یک پژوهش تحلیل مضمون به‌صورت هم‌زمان انجام می‌شود، دیدگاه‌های متخصصان دانشگاهی برای تأیید صحت کدگذاری و شکل‌دهی طبقات اخذ شد که این امر نشان‌دهنده اعتبار سازه‌ای و درونی در این پژوهش است. استادان دانشگاه در رشته علوم ارتباطات، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی به‌عنوان نمونه برای مصاحبه به‌منظور افزایش اعتبار بیرونی تحقیق انتخاب شدند؛ زیرا تجربه‌ها و گفته‌های آن‌ها موجب کشف کدها و طبقاتی در تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه در این مطالعه می‌شود که در عمل به واقعیت نزدیک‌تر است و تکرارپذیری را افزایش می‌دهد. نتایج حاصل از کدگذاری و طبقه‌بندی مفاهیم نیز به تأیید استادان دانشگاه رسید که

تأییدی بر پایایی پژوهش بود. بعد از ۱۰ مصاحبه، عوامل اصلی و فرعی در مصاحبه‌های قبلی تکرار شد و پژوهشگر به اشباع رسید. برای بالابردن کیفیت نتایج، معیارهای گوبا و لینکلن رعایت شد. برای بالابردن باورپذیری^۱ پژوهش، پژوهشگران اصل تنوع در نمونه‌گیری را رعایت کردند و مشارکت‌کنندگانی را برگزیدند که از لحاظ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی بیشترین تنوع را داشتند. برای کسب اطمینان‌پذیری^۲ یافته‌های پژوهش در اختیار برخی مشارکت‌کنندگان قرار گرفت تا نظرات خود را بیان کنند که در نهایت به تأیید همه آن‌ها رسید. همچنین تحلیل داده‌ها و یافته‌های به‌دست‌آمده برای پنج پژوهشگر برجسته در زمینه تحقیق کیفی فرستاده شد که آن‌ها نیز مراحل تحلیل و یافته‌ها را تأیید کردند. برای افزایش تأییدپذیری^۳ ضمن تلاش برای کنارگذاشتن سوگیری‌ها از سوی پژوهشگران، همه نویسندگان مقاله در جریان تحلیل و کدگذاری قرار گرفتند و در جلساتی که برگزار شد حضور داشتند و نظرات خود را بیان کردند. برای افزایش انتقال‌پذیری^۴ توصیف کاملی از کل روند پژوهش ارائه و نقل‌قول‌های شرکت‌کنندگان به‌صورت مستقیم و با تعداد زیاد بیان شد. همچنین یافته‌های پژوهش در اختیار هفت نفر که شرایطی مشابه شرکت‌کنندگان در این پژوهش داشتند، اما در مطالعه ما حضور نداشتند قرار گرفت و آن‌ها نیز تأیید کردند که تجربه‌هایی شبیه تجربه‌های شرکت‌کنندگان مطالعه داشتند.

برای رعایت اصول اخلاقی در پژوهش، از همه شرکت‌کنندگان رضایت آگاهانه کتبی گرفته و به آن‌ها گفته شد که هیچ الزامی برای شرکت در پژوهش نیست و هر زمان که تمایل داشته باشند، می‌توانند مصاحبه را ترک کنند. همچنین به آن‌ها درباره فرایند مصاحبه و نحوه انتشار نتایج توضیح داده شد و اطمینان یافتند که اسامی آن‌ها در انتشار نتایج محرمانه باقی خواهد ماند.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش ۳۰ نفر مشارکت داشتند که ویژگی‌های آن‌ها در جدول ۱ آمده است.

-
1. Credibility
  2. Dependability
  3. Confirmability
  4. Transferability

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان

متغیر	ابعاد	فراوانی	درصد
جنسیت	زن	۱۱	۳۶/۶۶
	مرد	۱۹	۶۳/۳۳
سابقه کار	زیر ۷ سال	۱۴	۴۶/۶۶
	۷-۱۴ سال	۱۲	۴۰
	بیشتر از ۱۴ سال	۴	۱۳/۳۰
رشته تحصیلی	قاضی دادگاه خانواده	۸	۲۶/۶۶
	علوم ارتباطات	۸	۲۶/۶۶
	مشاوره-روان‌شناسی	۶	۲۰
	سایر	۸	۲۶/۶۶
	کمتر از ۳۵ سال	۳	۱۰
سن	۳۵-۴۵ سال	۱۰	۳۳/۳۳
	بیشتر از ۴۵ سال	۱۷	۵۶/۶۶

در استخراج و نمایش یافته‌ها، ابتدا کدهای اولیه از داخل متون مصاحبه برای فهم عمیق‌تر آن‌ها استخراج شد. در مرحله بعد که مقوله‌بندی کدهای اولیه و تشکیل تم فرعی بود، این تم‌ها از دل کدهای اولیه بیرون کشیده شدند و در دسته زیرمقوله‌ها قرار گرفتند. در مرحله آخر یعنی تشکیل مقولات اصلی، مفهوم کلی و انتزاعی برداشت شده از زیرمقولات احصا و برچسب‌گذاری شدند. نتیجه طی کردن این مراحل، ۱۱۳ کد اولیه، ۱۶ زیرمقوله و ۳ مقوله اصلی بود که در جدول ۲ به مهم‌ترین یافته‌های مرتبط با موضوع این نوشتار اشاره می‌شود.

جدول ۲. مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و کدهای مستخرج از تحلیل داده‌ها

مقولات	زیرمقولات	کدها
پایبند نبودن به ارزش‌های متعارف	پایبند نبودن به ارزش‌های اخلاقی	کاهش اعتقادات مذهبی، کم‌توجهی به فرهنگ عفاف و ارزش‌های دینی در کانون خانواده، روابط نامشروع با جنس مخالف قبل از ازدواج، عادی‌پنداری و نگرش مثبت به داشتن روابط آزاد با جنس مخالف، رازدار نبودن و نداشتن تعلق خاطر قلبی به یکدیگر
	وفادار نبودن	ارتباط با جنس مخالف، انحرافات اخلاقی، معاشرت با افراد ناباب، افسارگسیختگی امیال جنسی، تنوع‌طلبی و بالابودن میزان ازدواج‌های غیرمشروع، مخفی‌کاری زوجین، مقصرپنداشتن همیشگی طرف مقابل، شکاک‌ی و سوءظن داشتن
	مسئولیت‌پذیر نبودن زوجین	ایفانکردن نقش‌های صحیح در زندگی مشترک، بی‌توجهی به نقش، اهتمام‌نداشتن به تأمین نیازهای معیشتی خانواده، بی‌مسئولیتی و عدم تعهدمندی فرد در قبال وظایف خود و خانواده، سهل‌انگاری و بی‌قیدی بیش‌ازحد زوجین در شرایط مختلف زندگی
	نداشتن آمادگی و مهارت‌های همسرگزینی مناسب در فرد و خانواده	نبود اهداف و معیارهای آگاهانه و مشخص برای انتخاب همسر، شتاب‌زدگی و ضعف در شناخت اولیه و پژوهش‌های کافی برای انتخاب همسر، نگرش معامله‌گرایانه محض برای معیار و ملاک انتخاب همسر، ضعف خانواده در آگاهی‌بخشی به فرزند خود برای تصمیم‌گیری و انتخاب صحیح همسر
پایین بودن مهارت‌های ارتباطی	عدم رشد بلوغ فکری و عاطفی زوجین	نداشتن مهارت و توانایی حل مشکل و تعارض در زوجین، نداشتن مهارت خودشناسی زوجین، نداشتن ثبات و استقلال فکری زوجین، وابستگی بیش‌ازحد زوجین به خانواده، کناره‌گیری و قهر
	واکنش هیجانی و ناتوانی در مدیریت حل مسئله	بی‌توجهی و نادیده‌گرفتن برخی ویژگی‌های نادرست همسر، نداشتن صداقت و اعتماد قلبی، مشاجره و بحث‌های طولانی میان زوجین، مدیریت پایین در مواجهه با مشکلات، نبود فرهنگ سازش‌پذیری و گذشت، کنترل‌نکردن خشم و گفتار با لحن توهین‌آمیز و تن صدای بلند
	نبود مهارت جنسی در زوجین	بیان‌نکردن شفاف خواسته‌ها و احساسات عاطفی میان زوجین، عدم آموزش مهارت‌های ارتباطی جنسی، بیان‌نکردن شفاف انتظارات و بی‌توجهی به خواسته‌های جنسی خود و همسر

ادامه جدول ۲. مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و کدهای مستخرج از تحلیل داده‌ها

مقولات	زیرمقولات	کدها
تفاوت در نحوه فرهنگ‌ها	درک نکردن پیام‌های پنهان کلامی و غیرکلامی میان زوجین	نبود بالندگی و رشد اعتماد و عزت نفس زوجین برای تشکیل زندگی مشترک، نداشتن مهارت برقراری ارتباط غیرکلامی و محبت‌ورزی زوجین با یکدیگر، بی‌توجهی به نوع پوشش و آراستگی ظاهر، درک نکردن صحیح پیام‌های غیرکلامی مدنظر طرف مقابل، نبود تعاملات صحیح عاطفی-احساسی زوجین
	ارتباطات کلامی ضعیف	نداشتن اشتیاق و انگیزه کافی زوجین در برقراری ارتباط کلامی، بیان نکردن شفاف انتظارات، مهارت نداشتن در سخن گفتن، سختی در گفتن جمله «دوستت دارم»، نبود درک صحیح و مناسب از پیام‌های کلامی، توضیحات اضافی و پیش‌گفتارهای زیاد برای بیان خواسته‌های خود، بیان نکردن دلخوری‌ها و ناراحتی‌ها
	بی‌توجهی به تفاوت‌های فرهنگی	پیش‌زمینه‌های فرهنگی، مداخله بیجا و مکرر خانواده زوجین، بی‌توجهی به هنجارهای مورد قبول و توافق شریک، وجود اختلاف‌های فرهنگی در نوع سبک زندگی، نحوه برقراری ارتباط زوجین از دو شهر متفاوت، تفاوت‌های فرهنگی میان دو شهر از محل زندگی زوجین، نبود احترام متقابل در خانواده‌های زوجین در مواجهه با تفاوت‌های موجود در آداب و رسوم یکدیگر، نقش و تسلط فرهنگ سلطه‌گری بر فرد
	نبود همتایی، همانندی و هم‌کفوبودن زوجین	فرهنگ خشونت‌آمیز مرد علیه زن، میانجیگری نکردن و بی‌توجهی والدین، برخوردار نبودن زوجین از حمایت خانواده، فضای اقتصادی مطابق با فرهنگ خانوادگی زوجین، پایگاه متفاوت خانوادگی، تفاوت در سطح بلوغ فکری، تفاوت میزان حمایتگری زوجین از یکدیگر، تفاوت‌های فرهنگی موجود میان خانواده‌های زوجین، تفاوت در سطح پایگاه اجتماعی و جهان‌بینی زوجین
	نبود احترام و درک متقابل	ازدواج اجباری، فریب‌کاری یا دروغ‌گویی هنگام خواستگاری، فرهنگ اجبار و تحمیل در ازدواج، فرهنگ مردسالاری و زورگویی، نبود شناخت و درک متقابل تفاوت‌ها، تفاوت در نوع بیان خواسته‌ها و انتظارات، شناخت متقابل زوجین و درک اختلاف‌نظرهای یکدیگر، رفتار خودخواهانه، نبود توافق اخلاقی و تأیید نظرات یکدیگر نزد دیگران، حق‌به‌جانب بودن و تأکید بر نظرات خود، تعامل نادرست خانواده با زوجین

ادامه جدول ۲. مقوله‌ها، زیرمقوله‌ها و کدهای مستخرج از تحلیل داده‌ها

مقولات	زیرمقولات	کدها
آرمان‌گرایی و توقعات بسیار	نگرش مقایسه‌ای زوجین به یکدیگر	باورها و نگرش‌های اشتباه به ازدواج، همسر و زندگی مشترک، چشم و هم‌چشمی، نادیده گرفتن نظرات یکدیگر در تصمیم‌گیری‌های زندگی مشترک، سرزنش و تحقیر همسر نزد دیگران، مشخص نبودن خواسته‌های زوجین در رفتار و گفتار آنان، مقایسه طرف مقابل با دیگران و تحقیر کردن او
	فناخت پایین	قانع نبودن، تغییر در توقعات و نداشتن رضایت جنسی زوجین از یکدیگر، زیاده‌خواهی، توقعات بیجا، نیافتن ویژگی‌های آرمانی و رؤیایی ذهنی خود در طرف مقابل
	تأثیر منفی استفاده از رسانه‌ها	فرهنگ اقتصادی و حمایت مالی نادرست حاکم بر فرد و خانواده، تسری‌پذیری و کاهش قبح طلاق، استفاده نامناسب از اینترنت، فضای مجازی، ماهواره و تماشای فیلم‌های مستهجن، فرهنگ‌سازی غلط رسانه‌ها
	وجود باورها و تصورات فراواقعی	انتظارات و توقعات رؤیایی و آرمان‌گرایانه از همسر، عادی‌پنداری و نگرش مثبت به داشتن روابط آزاد با جنس مخالف پس از ازدواج، خودخواهی و خودبرتربینی یکی از زوجین، امید به تغییر بعد از ازدواج، خودخوری، خودبرتربینی یا احساس بی‌هویتی و بی‌ارزشی در برابر طرف مقابل، خودسانسوری و نبود گفت‌وگو درباره مشکلات، رفتار خودخواهانه و دوری‌گزینی، وجود تفکرها و باورهای نادرست درون‌فردی

پایبند نبودن به ارزش‌های متعارف

این مقوله بیشتر شامل مواردی است که بر بحث پایبندی به ارزش‌های اخلاق و متعارف تأکید دارند و از زیرمقولات پایبند نبودن به ارزش‌های اخلاقی، وفادار نبودن و نبود مسئولیت‌پذیری زوجین تشکیل شده است.

• پایبند نبودن به ارزش‌های اخلاقی

پایبند نبودن به ارزش‌های اخلاقی یکی از مشکلات اصلی زوجین در معرض طلاق است؛ به‌گونه‌ای که هم متخصصان و هم خود زوجین این مشکل را یکی چالش‌های خود عنوان کردند. در این راستا کاهش اعتقادات مذهبی، کم‌توجهی به فرهنگ عفاف و ارزش‌های دینی در

کانون خانواده و روابط نامشروع و عادی‌پنداری و نگرش مثبت به داشتن روابط آزاد با جنس مخالف از جمله موضوعات مورد تأکید بودند. «همین نادیده‌گرفتن ارزش‌های اصیل و مذهبی گذشته معضلی برای دعوای زوج‌ها بعد از ازدواج در حال حاضر است» (شرکت‌کننده ۲).

«بسیاری از اختلاف‌ها و درگیری‌ها میان زوجین، به دلیل این است که یکی از زوجین یا هر دو به ارزش‌های دینی و اخلاقی پایبند نیست و هرگونه خلاف یا ناشایستی را انجام می‌دهند. احساس معنویت در زندگی آرامش می‌آورد. آرامش و معنویت روحی برای ایجاد کامیابی و احساس ارزشمندی در کانون زندگی زناشویی بسیار مهم است» (شرکت‌کننده ۳).

درواقع وجود برخی بی‌هنجاری‌ها و پایبند نبودن به برخی ارزش‌ها و رعایت نکردن آن‌ها سبب می‌شود که زوجین رغبتی برای ادامه زندگی مشترک نداشته باشند و همین مسئله زندگی مشترک آن‌ها را بیشتر به خطر می‌اندازد.

• وفادار نبودن

بسیاری از شرکت‌کنندگان بیان کردند که در زندگی مشترک شریک زندگی آن‌ها وفادار نیست و به همین دلیل از زندگی کردن خسته شده بودند. در همین راستا متخصصان و صاحب‌نظران نیز وفادار نبودن زوجین در دوران کنونی را یکی از مشکلات اصلی آنان عنوان کردند.

«یک سری شکایت‌ها و دلایلی که زوجین برای طلاقشان این روزها بیشتر مطرح می‌کنند، از رفت‌وآمدهای همسرشان با افرادی است که به نوعی دچار انحرافات اخلاقی و اجتماعی هستند؛ برای مثال مردی از همسر خود گله‌مند بود که زخم شروع به رفت‌وآمد با دوستانی کرده که اکثراً مطلقه هستند و هیچ‌کدام هم سلامت رفتاری و اخلاقی درستی ندارند یا با دوستان نابابی که با وجود شوهر و بچه، دوست‌پسر دارند و او را هم به این نوع رفتارها بنا به روشنفکری تشویق می‌کنند تا بالاخره او را هم آلوده به این کار کردند» (شرکت‌کننده ۹).

«ارتباط آزاد و بدون مرز زوجین بعد از ازدواج با جنس مخالف و لذت بردن از این نوع ارتباط‌هایی که زوجین از آن‌ها، خواه با پنهان‌کاری از همسر خود، گاه آشکارا به‌عنوان یک شخص مدرن اجتماعی یاد می‌کنند، به‌عنوان عدم پایبندی به ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی، خود را در بی‌عفتی و هرزگی مرد و زن و قانع نبودن به همسر خود نشان می‌دهد که به‌کرات به‌عنوان عامل مهم درخواست طلاق از سوی زوجین و اختلاف‌های ارتباطی آن‌ها دیده شده» (شرکت‌کننده ۶).

براین اساس ارتباط با جنس مخالف، انحرافات اخلاقی، معاشرت با افراد ناباب، افسارگسیختگی امیال جنسی، تنوع‌طلبی و مخفی‌کاری زوجین از جمله مواردی است که وفاداری را به‌عنوان یکی از اصول اساسی ازدواج به خطر می‌اندازد و زوجین را به‌سوی طلاق سوق می‌دهد.

• مسئولیت‌پذیر نبودن زوجین

مسئولیت‌پذیری یکی از شرایط لازم برای مستحکم‌شدن پیوند زناشویی است. اگر زوجین در این زمینه به‌خوبی عمل کنند، می‌توانند تا حدودی انتظارات و توقعات یکدیگر را برطرف کنند و از ازم‌پاشیدگی خانواده جلوگیری کنند. ایفانکردن نقش‌های صحیح در زندگی مشترک، بی‌توجهی به نقش، عدم اهتمام به تأمین نیازهای معیشتی خانواده، بی‌مسئولیتی و عدم تعهدمندی فرد در قبال وظایف خود و خانواده و همچنین سهل‌انگاری و بی‌قیدی بیش‌ازحد زوجین در شرایط مختلف زندگی از مواردی بودند که در مصاحبه‌ها به آن‌ها اشاره شد.

«علل فرهنگی دیگری که به چالش‌های ارتباطی زوجین می‌انجامد، نقش‌ها و مسئولیت‌هایی است که طرفین به یکدیگر تعهد داده‌اند در زمان عقد که در ارتباطات زناشویی مطابق با همان تعهدها و البته مسئولیت‌هایی که قوانین خانوادگی بر دوش آن‌ها می‌گذارد، به بهترین شکل عمل کنند که یکی از زوجین یا از آن‌ها سرباز می‌زنند یا به‌درستی این نقش‌ها را ایفا نمی‌کنند و وظیفه خود را به دوش دیگری می‌اندازند و در زمان بحران نیز طرف مقابل را مقصر آن اشتباه یا نقصان می‌دانند. این نقش‌ها می‌تواند در هر حوزه‌ای باشد؛ تأمین مالی، تربیت فرزندان، تمیزی خانه، هم‌فکری صحیح و مشورت و...» (شرکت‌کننده ۱۳).

«وقتی شریک زندگی بی‌مسئولیت از کنار همه چی می‌گذرد و هیچ چیز برایش مهم نیست، دیگر این کجایش زندگی است...» (شرکت‌کننده ۷)

با وجود تعهدات قبل از ازدواج، در طول زندگی مواردی سبب برملاشدن احساس بی‌مسئولیتی در یکی از زوجین می‌شود و این مسئله به چالش و تعارض و به‌دنبال آن درخواست و توافق طلاق می‌انجامد.

پایین‌بودن مهارت‌های ارتباطی

منظور از مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های مشارکت در گفت‌وگوست؛ یعنی زوجین بتوانند گفته‌های خود را به شکلی مؤثر و قابل‌فهم بیان کنند و متقابلاً صحبت‌های دیگری را به‌دقت

گوش دهند و برداشت صحیحی از آن داشته باشند. این کار مهارت‌های خاصی را می‌طلبد که به آن «مهارت‌های مشارکت در گفت‌وگو» یا مهارت‌های ارتباطی گفته می‌شود. پایین بودن مهارت‌های ارتباطی در میان زوجین در معرض طلاق یکی دیگر از مقوله‌های اصلی مطالعه حاضر بود که شامل زیرمقولات نداشتن آمادگی و مهارت‌های همسرگزینی مناسب در فرد و خانواده، عدم رشد بلوغ فکری و عاطفی زوجین، واکنش هیجانی و ناتوانی در مدیریت حل مسئله، نداشتن مهارت جنسی در زوجین، درک نکردن پیام‌های پنهان کلامی و غیرکلامی میان زوجین و ارتباطات کلامی ضعیف است.

• نداشتن آمادگی و مهارت‌های همسرگزینی مناسب

نداشتن آمادگی و مهارت‌های همسرگزینی مناسب در فرد و خانواده یکی از زیرمقولات مطالعه حاضر بود که براساس آن نبود اهداف و معیارهای آگاهانه و مشخص برای انتخاب همسر، شتاب‌زدگی و ضعف در شناخت اولیه و تحقیقات کافی برای انتخاب همسر، نگرش معامله‌گرانه محض برای معیار و ملاک انتخاب همسر، ضعف خانواده در آگاهی‌بخشی به فرزند خود برای تصمیم‌گیری و انتخاب صحیح همسر از جمله موارد اشاره شده در مصاحبه بودند.

«بسیاری از زوجین تصورات تحریف‌شده‌ای نسبت به همسر خود دارند که می‌تواند بر ارتباطات زناشویی آن‌ها تأثیر بگذارد. آن‌ها اغلب فکر می‌کنند مردها و زن‌ها شبیه اسطوره‌ها هستند، در نهایت قدرت، نهایت مهربانی، نهایت فداکاری و... همین می‌شود که وقتی وارد زندگی مشترک می‌شوند و نقص‌های طرف مقابل را می‌بینند، از درون احساس شکست به آن‌ها دست می‌دهد و دیگر آن حس رضایت و خوشبختی را ندارند و بنا به اختلاف‌هایی که در تصورات خود داشته‌اند، با واقعیت‌هایی که با آن روبه‌رو شده‌اند، میزان سازش و انعطاف‌پذیری‌شان در ارتباطات زناشویی تا حد زیادی دچار چالش می‌شود» (شرکت‌کننده ۱۸). بنابراین یکی از دلایل اصلی افزایش طلاق در میان زوجین نداشتن آمادگی و مهارت‌های همسرگزینی مناسب است؛ به این معنا که آن‌ها آمادگی تصمیم‌گیری مناسب برای ادامه زندگی را ندارند.

• عدم رشد بلوغ فکری و عاطفی زوجین

عدم رشد بلوغ فکری و عاطفی زوجین یکی دیگر از زیرمقولات مستخرج در مطالعه حاضر است. نداشتن مهارت و توانایی حل مشکل و تعارض در زوجین، نبود مهارت خودشناسی،

نداشتن ثبات و استقلال فکری زوجین، وابستگی بیش‌ازحد به خانواده، کناره‌گیری و قهر از جمله موارد و مصادیق عدم رشد و بلوغ فکری زوجین هستند.

«بسیاری از مراجعه‌کنندگان به من از انتظارات و باورهای اشتباهی که همسرشان به خود و آن‌ها دارند گله می‌کنند؛ چراکه در تصور ذهنی خود از همسر یا زندگی مشترک بتی ساخته‌اند که با کوچک‌ترین تنش، اختلاف‌نظر یا برآورده‌نشدن انتظاراتشان به‌راحتی ترک برمی‌دارد و نمود این شکست بت ذهنی در رفتار و گفتار آنان در زندگی مشترک به شکل دیگری نشان داده می‌شود. گاهی خود زوجین هم نمی‌دانند که این چالش‌های ارتباطی که دچار آن شده‌اند از نوع نگرش فرهنگی اشتباهی است که به یکدیگر یا به زندگی مشترکشان از قبل دارند. یکی از عوامل مهم فرهنگی زوجین در تناسب و تفاهم نگرش‌هایی است که به همدیگر و زندگی مشترک دارند؛ بنابراین باید به شکلی با توانمندی‌های ارتباطی این نوع باورها و نگرش‌ها را هم‌سو و تا حد زیادی هم‌نظر با یکدیگر پیش ببرند که آنان را دچار اختلاف‌سلیقه‌ها و مشکلات ارتباطی نکند» (شرکت‌کننده ۵).

بنابراین نبود یک محیط حمایت‌کننده قوی که بخشی از آن به فضای محیط کار و فراهم‌نبودن لوازم بهداشتی در آن و بخشی دیگر به رعایت‌نکردن مسائل بهداشتی از سوی همکاران و ارباب‌رجوع مربوط می‌شود، از دلایل اصلی رعایت‌نکردن مسائل بهداشتی بود.

• واکنش هیجانی و ناتوانی در مدیریت حل مسئله

یکی دیگر از زیرمقولات مطالعه حاضر واکنش هیجانی و ناتوانی در مدیریت حل مسئله است. بی‌توجهی و نادیده‌گرفتن برخی ویژگی‌های نادرست همسر، نداشتن صداقت و اعتماد قلبی، مشاجره و بحث‌های طولانی میان زوجین، مدیریت پایین در مواجهه با مشکلات، نداشتن فرهنگ سازش‌پذیری و گذشت، عدم کنترل خشم و گفتار با لحن توهین‌آمیز و تن صدای بلند از جمله موارد و کدهای مربوط به این زیرمقوله بودند.

«وقتی کسی توانایی کنترل خود در یک بحث معمولی را نداشته باشد و به‌محض مواجهه‌شدن با یک مشکل کوچک بلافاصله به هم بریزد، به درد زندگی مشترک نمی‌خورد؛ چون زندگی فرازونشیب دارد و مدیریت می‌خواهد...» (شرکت‌کننده ۴).

از این‌رو ناتوانی در مدیریت حل مسئله یکی دیگر از مشکلات و چالش‌های زوج‌های در معرض طلاق بود که ریشه در آداب‌ورسوم فرهنگی و جامعه‌پذیری افراد دارد.

• نبود مهارت جنسی در زوجین

نبود مهارت جنسی با توجه به ارزش‌ها و فرهنگ حاکم بر جامعه ایران یکی دیگر از زیرمقولات مهارت ارتباطی است. بیان‌نکردن شفاف خواسته‌ها و احساسات عاطفی میان زوجین، نبود آموزش مهارت‌های ارتباطی جنسی، بیان‌نکردن شفاف انتظارات و بی‌توجهی به خواسته‌های جنسی خود و همسر از جمله کدهای زیرمقوله حاضر بودند.

«با فرهنگ جامعه امروزی خیلی از متقاضیان طلاق برای رهایی از یک سری قیدهای عرفی و شرعی چه از طرف جامعه و چه از طرف خانواده‌هایشان به ازدواج روی می‌آورند که در آن قیدوبندی مشخص وجود ندارد و بیشتر در دادگاه اذعان می‌کنند که من که مستقل بودم نیازی به تکیه‌گاه صرفاً نداشتم، فقط می‌خواستم با ازدواج خوشی‌های بیشتری نصیبم شود و بتوانم آزادانه‌تر با همسرم به خوشی‌های کاذب پردازم» (شرکت‌کننده ۱۰).

بنابراین مهارت جنسی و بیان شفاف انتظارات و خواسته‌های عاطفی و جنسی زوجین می‌تواند مشکلات این حوزه را در بین زوجین به حداقل برساند و انتظارات آن‌ها را تعدیل کند.

• درک‌نکردن پیام‌های پنهان کلامی و غیرکلامی

درک‌نکردن پیام‌های پنهان زوج‌ها و عدم درک نگرانی‌ها و خوشحالی‌های یکدیگر یکی دیگر از چالش‌های اصلی زوجین در معرض طلاق است که به‌عنوان یکی از زیرمقولات مهارت ارتباطی در مطالعه حاضر ذکر شد. براین‌اساس عدم بالندگی و رشدیافتگی اعتماد و عزت‌نفس زوجین برای تشکیل زندگی مشترک، نداشتن مهارت برقراری ارتباط غیرکلامی و محبت‌ورزی زوجین با یکدیگر، بی‌توجهی به نوع پوشش و آراستگی ظاهر، درک نادرست پیام‌های غیرکلامی مدنظر طرف مقابل و نبود تعاملات صحیح عاطفی-احساسی زوجین از جمله موارد مربوط به این زیرمقوله بودند.

«بیان صحیح خواسته‌ها و بازخورد مناسب برای آن خواسته، یعنی ارتباط مؤثر داشتن که اگر بنا به تفاوت‌های مختلفی که زوجین در سبک نوع درخواست خواسته‌هایشان از همدیگر بنا به فرهنگی که در آن رشد یافته‌اند به‌درستی نتوانند برای یکدیگر تفهیم کنند، مسلماً برخی زوجین تحمل آن اختلاف‌های ارتباطی پیش‌رو را ندارند؛ بنابراین تصمیم به جدایی و طلاق می‌گیرند...» (شرکت‌کننده ۱).

درک پیام‌های غیرکلامی و انتظارات زوجها از یکدیگر یکی دیگر از موارد لازم برای استحکام پیوند زناشویی است.

• ارتباطات کلامی ضعیف

یکی از مشکلات اصلی زوجین در معرض طلاق ارتباط کلامی ضعیف و صحبت نکردن درباره مسائل و موضوعات مورد اختلاف است. نبود اشتیاق و انگیزه کافی زوجین به برقراری ارتباط کلامی، بیان نکردن شفاف انتظارات، نداشتن مهارت سخن گفتن، درک نامناسب از پیام‌های کلامی، توضیحات اضافی و پیش‌گفتارهای فراوان برای بیان خواسته‌های خود، بیان نکردن دلخوری‌ها و ناراحتی‌ها از جمله کدهای این زیر مقوله‌اند.

«مشکل حرف نزدن است و اینکه همه چیز را درون خودت بریزی و درمورد مشکلات و نگرانی‌ها با شریک زندگی نتوانی یا اعتماد نکنی که حرف بزنی...» (شرکت کننده ۲۷).

براین اساس اشتیاق و فراهم کردن شرایط مناسب برای صحبت کردن درباره موضوعات مورد اختلاف و نگرانی می‌تواند راه حل مناسبی در تقویت مهارت‌های ارتباطی و به دنبال آن کاهش طلاق باشد.

تفاوت در خرده فرهنگ‌ها

این مقوله از زیرمقولات بی‌توجهی به تفاوت‌های فرهنگی، عدم همتایی، همانندی و هم‌کفوبودن زوجین و نبود احترام و درک متقابل تشکیل شده است.

• بی‌توجهی به تفاوت‌های فرهنگی

بیشتر شرکت کنندگان بر بی‌توجهی و احترام به تفاوت‌های فرهنگی به عنوان یکی از مشکلات اصلی زوجین در معرض طلاق اشاره کردند. پیش‌زمینه‌های فرهنگی، مداخله بیجا و مکرر خانواده زوجین، بی‌توجهی به هنجارهای مورد قبول و توافق شریک، وجود اختلاف‌های فرهنگی در نوع سبک زندگی از جمله موارد ذکر شده در مصاحبه‌ها بودند.

«فرهنگ‌های مختلف حتی در دو شهر مجاور نیز دارای الگوهای رفتاری، ارزش‌ها و قوانین خاص به خود است. امکان دارد در فرهنگ‌های مختلف برای یک مقوله مشترک، قوانین و باورهای مختلفی برای افراد تعریف شود و از یک پیام یا پیشامد برداشت‌های معنایی متفاوتی را داشته باشند» (شرکت کننده ۲۱).

«مسلماناً نبود پیش‌زمینه‌های مشترک فرهنگی، امکان برقراری ارتباط مثبت و مؤثر را دشوار می‌کند و زوجین را به افرادی مستقل از هم درمی‌آورد» (شرکت‌کننده ۹).

بنابراین نحوه برقراری ارتباط زوجین از دو شهر متفاوت و توجه به تفاوت‌های فرهنگی میان دو شهر از محل زندگی زوجین، احترام متقابل خانواده‌های زوجین به تفاوت‌های موجود در آداب و رسوم یکدیگر می‌تواند از مشکلات زوج‌های در معرض طلاق بکاهد.

• نبود همتایی، همانندی و هم‌کفوبودن

نبود همتایی، همانندی و هم‌کفوبودن یکی دیگر از زیرمقولات مطالعه حاضر بود. فرهنگ خشونت‌آمیز مرد علیه زن، عدم میانجیگری و توجه والدین، برخوردار نبودن زوجین از حمایت خانواده، فضای اقتصادی مطابق با فرهنگ خانوادگی زوجین، پایگاه متفاوت خانوادگی، تفاوت در سطح بلوغ فکری، تفاوت میزان حمایتگری زوجین از یکدیگر، تفاوت‌های فرهنگی موجود بین خانواده‌های زوجین، تفاوت در سطح پایگاه اجتماعی و جهان‌بینی زوجین از جمله کدهای این زیرمقوله بودند.

«در گذشته در قومیت‌های مختلف افراد یک شناخت کلی از خانواده‌های یکدیگر و خصوصیات نسبی هم داشتند و بیشتر افرادی که با هم آشنایی نسبی و قومیتی داشتند، با یکدیگر زندگی مشترک را آغاز می‌کردند؛ به همین دلیل دوران آشنایی و نامزدی کمتری وجود داشت، اما ازدواجشان با تداوم بیشتری طی می‌شد، اما امروزه شرایط زندگی‌ها به نحوی شده است که اصلاً شناخت و یا امکان شناخت به‌سادگی آن هم در مقوله هم‌راستایی توانمندی‌ها و روحیه‌های زوجین نسبت به هم وجود ندارد» (شرکت‌کننده ۱۶).

بنابراین همسان‌همسری و توجه به تفاوت‌های فرهنگی از اهمیت برخوردار است.

• نبود احترام و درک متقابل

یکی دیگر از زیرمقولات تفاوت در خرده‌فرهنگ‌ها، زیرمقوله نبود احترام و درک متقابل است. ازدواج اجباری، فریبکاری یا دروغ‌گویی هنگام خواستگاری، فرهنگ اجبار و تحمیل در ازدواج، فرهنگ مردسالاری و زورگویی، نداشتن شناخت و درک متقابل تفاوت‌ها، تفاوت در نوع بیان خواسته‌ها و انتظارات، شناخت متقابل زوجین و درک اختلاف‌نظرهای یکدیگر، رفتار

خودخواهانه، نبود توافق اخلاقی و تأیید نظرات یکدیگر نزد دیگران، حق به جانب بودن و تأکید بر نظرات خود، تعامل نادرست خانواده با زوجین از جمله مصادیق این زیرمقوله هستند. «باید به تفاوت‌های خصوصیات مردانه و زنانه در ارتباطات زناشویی توجه داشت. خیلی از ویژگی‌های متفاوتی که بی‌توجهی به این تفاوت‌ها باعث بروز مشکلات ارتباطی جدی بین زوجین می‌شود» (شرکت‌کننده ۱۴).

آرمان‌گرایی و توقعات بسیار

یکی دیگر از مقولات اصلی مطالعه حاضر آرمان‌گرایی و توقعات بسیار است که از زیرمقولات نگرش مقایسه‌ای زوجین به یکدیگر، قناعت‌نداشتن، تأثیر منفی استفاده از رسانه‌ها، وجود باورها و تصورات فراواقعی تشکیل شده است.

• نگرش مقایسه‌ای زوجین

مقایسه افراد در هر سن و سال و در هر مقطعی از زندگی که انجام شود، پیامدهای منفی دارد و نه تنها رشد و تعالی فرد را در پی نخواهد داشت، بلکه آسیب‌های جبران‌ناپذیری را به روحیه و شخصیت فرد وارد می‌کند و این آسیب در زندگی مشترک زناشویی، پیامدی جز طلاق عاطفی و در نهایت جدایی زوجین از یکدیگر نخواهد داشت.

«مگر روز اول مرا با این شرایط و موقعیت نپسندیده یا مورد قبولش نبوده‌ام؟ حالا که چند ماه یا چند سالی که از ازدواجمان گذشته مرتب چه از لحاظ مادی و چه معنوی مرا با اقوام یا همکاران خود مقایسه می‌کند» (شرکت‌کننده ۱۵).

باورها و نگرش‌های اشتباه به ازدواج، همسر و زندگی مشترک، چشم و هم‌چشمی، نادیده‌گرفتن نظرات یکدیگر در تصمیم‌گیری‌های زندگی مشترک، سرزنش و تحقیر همسر نزد دیگران، مشخص‌نبودن خواسته‌های زوجین در رفتار و گفتار آنان، مقایسه طرف مقابل با دیگران از جمله کدهای این زیرمقوله بودند.

• قناعت‌نداشتن

قناعت‌نداشتن یکی دیگر از زیرمقولات مطالعه حاضر بود که براساس کدهای قانع‌نبودن، تغییر در توقعات و نبود رضایت جنسی زوجین از یکدیگر، زیاده‌خواهی، توقعات بیجا، نیافتن ویژگی‌های آرمانی و رؤیایی ذهنی خود در طرف مقابل به دست آمد.

«بیشتر زوجین بنا به رویاپردازی‌هایی که قبل از ازدواج برای خود تصور می‌کنند، از دنیای واقعی زندگی مشترک یک فضای غیرواقعی و غیرمتمعارفی را می‌سازند و همین قناعت را از زندگی آن‌ها دور می‌کند» (شرکت‌کننده ۹).

درواقع با توجه به اینکه فزون‌طلبی و زیاده‌خواهی افراد به یک ارزش و اصل تبدیل شده است و این تفکر اشتباه با توسل به ابزارهای مختلف ترویج می‌یابد، قناعت در زندگی مشترک کمتر و پایه‌ای برای طلاق زوجین شده است.

• تأثیر منفی استفاده از رسانه‌ها

تأثیر منفی رسانه‌ها یکی دیگر از زیرمقولات آرمان‌گرایی و زیاده‌خواهی است که براساس کدهای فرهنگ اقتصادی و حمایت مالی نادرست حاکم بر فرد و خانواده، تسری‌پذیری و کاهش قبح طلاق، استفاده نامناسب از اینترنت، فضای مجازی، ماهواره و تماشای فیلم‌های مستهجن، فرهنگ‌سازی غلط رسانه‌ها در مطالعه حاضر به‌دست آمد.

«رسانه‌ها تأثیر فراوانی در ایجاد، تغییر، تقویت یا تضعیف ارزش‌ها و هنجارهای فرد و خانواده دارند؛ به‌طوری‌که با ایجاد نگرش غلط در افراد و انتقال فرهنگ مبتذل در خانواده‌ها، آثار مخربی در پایداری خانواده می‌گذارند، تأثیر منفی رسانه بر پایداری خانواده از طریق تأثیر تماشای ماهواره و فیلم‌های مستهجن بیشتر خود را نشان داده است...» (شرکت‌کننده ۸).

«رسانه‌ها با فرهنگ‌سازی‌هایی که خواسته مدیران تولید محتوایی خود هستند، سعی دارند درباره مسائل مهم و واقعیات زندگی به‌گونه‌ای قدم بگذارند که نگرش افراد را به واقعیات زندگی، غیرواقعی و آرمان‌گرایانه کنند و باعث ایجاد انتظارات فزاینده و غیرواقعی فرد از زندگی، خانواده و همسر خود شوند» (شرکت‌کننده ۳).

براین اساس مدیریت و استفاده از رسانه‌ها توسط زوجین می‌تواند در کاهش طلاق مؤثر باشد.

• تصورات فراواقعی

تصورهای فراواقعی یکی دیگر از زیرمقولات آرمان‌گرایی و زیاده‌خواهی است که براساس کدها یا انتظارات و توقعات رؤیایی و آرمان‌گرایانه از همسر، عادی‌پنداری و نگرش مثبت به داشتن روابط آزاد با جنس مخالف پس از ازدواج، خودخواهی و خودبرتربینی یکی از زوجین، امید به تغییر بعد از ازدواج، خودخوری، خودبرتربینی یا احساس بی‌هویتی و بی‌ارزشی در برابر طرف

مقابل، خودسانسوری و عدم گفتمان درباره مشکلات، رفتار خودخواهانه و دوری‌گزینی، وجود تفکرها و باورهای نادرست درون فردی به دست آمد.

«اگر نگاه زوج‌ها به زندگی مشترک و طرف مقابل واقع‌گرایانه نباشد و خیلی آرمانی و رؤیایی هر آنچه در همسر خود در ابتدای ازدواج می‌دیدند را برای خود بزرگنمایی و مبالغه کنند، در طول زندگی مشترک با بروز واقعیت‌های رفتاری و گفتاری فرد اون دیوار شیشه‌ای آرمانی ترک برمی‌دارد» (شرکت‌کننده ۱۸).

«زندگی مشترک فقط خوشی و سرمستی نیست و یقیناً سختی‌ها و بحران‌هایی دارد که باید با انعطاف‌پذیری و ازخودگذشتگی متقابل با یکدیگر از آن‌ها عبور کنند» (شرکت‌کننده ۲۰).

درواقع، وجود تصورات فراواقعی و آرمان‌گرایانه در زندگی باعث می‌شود که زندگی زوج‌ها با چالش‌هایی مواجه شود و این باعث مهیاشدن بستر طلاق می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

در جوامع مختلف، آداب و رسوم متفاوتی رایج است. گاه عقاید یک جامعه با عقاید جامعه دیگر در تضاد است و این موضوع به‌ویژه در مسئله زناشویی قابل توجه است. عوامل فرهنگی به‌صورت مداوم از دوران قبل از ازدواج تا مراحل ازدواج و زندگی مشترک در تداوم، پایداری و موفقیت زندگی مشترک یا به‌عکس، تزلزل و نابودی آن نقش بسزایی ایفا می‌کنند. براین‌اساس این عوامل اهمیت دارند و قابل بررسی هستند.

یافته‌های مستند پژوهش نشان می‌دهد که عوامل فرهنگی، نداشتن مهارت ارتباطی و درک طرف متقابل از جمله عوامل تأثیرگذار بر طلاق زوجین است. براین‌اساس پایبندنبودن به ارزش‌های متعارف، پایین‌بودن مهارت‌های ارتباطی، تفاوت در خرده‌فرهنگ‌ها و آرمان‌گرایی و توقعات بسیار از جمله ابعاد فرهنگی تأثیرگذار بر موضوع طلاق و چالش زوجین بودند که به‌عنوان مقولات اصلی در مطالعه حاضر استخراج شدند. براین‌اساس عدم پایبندی فرد و خانواده به ارزش‌های مذهبی و اخلاقی در کم‌رنگ‌شدن اخلاقیات و تعهدات مؤثر است و عاملی منفی در زندگی به‌شمار می‌آید. هم‌سو با این یافته، مطالعات دیگر نشان دادند که رواج نسبیت‌گرایی در اصول ثابت اخلاقی و تردید در امور مقدس، همچنین کم‌شدن وفاداری و تقید زن و مرد به خانواده و کم‌رنگ‌شدن غیرت مردان و حیا برای زنان، افزایش روابط جنسی خارج از چارچوب

ازدواج که از آثار سست شدن ارزش‌های اخلاقی است، آثار شگرفی بر حیات خانوادگی داشته است (ملک‌زاده، ۱۳۸۷).

علاوه‌براین نتایج پژوهش‌های جلیلیان (۱۳۷۸) درباره‌ی ازبین‌رفتن قبح طلاق، پاریس و لاکه (۱۹۹۱) درباره‌ی فروپاشی خانواده‌ها به‌دلیل سقوط ارزش‌های مذهبی و اخلاقی، آماتور و راجرز (۱۹۹۷) در مورد خیانت فرد به همسر به‌عنوان یکی از عوامل طلاق و سایینی (۱۹۹۵) هم‌راستا با یافته‌های این بخش از پژوهش است (قلی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴).

آرمان‌گرایی و زیاده‌خواهی نیز خود را در افزایش توقعات، انحرافات و نارضایتی جنسی، مقایسه افراد، تأثیر منفی رسانه‌ها و وجود باورهای نادرست و تصورات فراواقعی در فرد نشان داده است. حضور بی‌قاعده‌ی ماهواره و اینترنت در خانه‌ها، ذائقه جنسی را افزایش داده است و زندگی فراواقعی را برای زوجین ترسیم کرده و از جذابیت زن و شوهر برای یکدیگر کاسته است. در همین راستا قاسم‌پور (۱۳۸۷) نشان داد که افزایش حضور در مجالس دوستانه و خانوادگی، بدون رعایت قواعد اخلاقی به بی‌تفاوتی مرد در مقابل رفتارهای جنسی همسر منجر شده است (قاسم‌پور، ۱۳۸۷). از سوی دیگر، باورهای نادرست، یعنی نگرش نادرست به همسر، زندگی و اطرافیان یا آرمان‌گرایی در توقعات از آنان و نبود درک متقابل سبب دلسردی زوجین می‌شود. یافته‌های این قسمت با نتایج پژوهش کاظمی‌پور (۱۳۸۷) پیرامون تغییر نگرش به ازدواج و مطالعه‌ی قلی‌زاده و همکاران (۱۳۹۴) هم‌سوست؛ بنابراین با توجه به اهمیت نگرش در شکل‌دهی رفتار فرد و عملکرد او در مقابل مسائل مختلف زندگی، علاوه‌بر لزوم تغییر نگرش‌های نامطلوب در جامعه، باید به همسانی نوع نگرش در میان زوجین و عوامل مؤثر بر آن، از جمله همسانی فرهنگی توجه شود.

یافته‌های پژوهش درباره‌ی پایین‌بودن مهارت‌های ارتباطی بیانگر نبود آمادگی و مهارت زوجین برای انتخاب و زندگی مشترک، نداشتن مهارت جنسی، ناتوانی در حل مشکل و تعارض و درک‌نکردن پیام‌ها و خواسته‌های زوجین بود. در این راستا نبود آمادگی و مهارت‌های همسرگزینی مناسب در فرد و خانواده و عدم رشد بلوغ فکری و عاطفی زوجین و به‌دنبال آن واکنش هیجانی و ناتوانی در مدیریت حل مسئله، نبود مهارت جنسی در زوجین، درک‌نکردن پیام‌های پنهان کلامی و غیرکلامی میان زوجین و ارتباطات کلامی ضعیف بین آن‌ها از جمله مهم‌ترین مواردی بودند که بیانگر ارتباط نامناسب و ضروری میان زوجین بودند؛ از این‌رو اگر زوج‌ها نتوانند در زندگی مشترک این موضوعات را به‌خوبی مدیریت کنند، با چالش‌های

ارتباطی در زندگی روبه‌رو می‌شوند و پتانسیل طلاق در میان آن‌ها بالاتر می‌رود. در این راستا رسانه‌ها نیز تأثیرگذار هستند. هم‌سو با این نتایج مطالعات نشان دادند که تغییرات ناشی از تغییرات فرهنگی در دو دهه گذشته و رسانه و انتظارات تأثیرات عمیقی در رفتار ارتباطی و انتظارات عمومی داشته است (ملکزاده، ۱۳۸۷). نکته مهم در این موضوع اشاره به بحث فرهنگ و ویژگی‌های فرهنگی است که در بیشتر مواقع به‌عنوان مانعی برای برقراری ارتباط مطرح است. در این راستا مطالعات نشان دادند که بسیاری از مشکلات و اختلافات خانوادگی از ضعف مجاری اطلاع‌رسانی، شتاب‌زدگی و پایین‌بودن مهارت‌های ارتباطی، جدی‌نگرفتن برخی نقاط ضعف مهم یا توجیه آن‌ها، بزرگنمایی برخی ویژگی‌های کم‌اهمیت، کم‌توجهی به اوصاف بایسته و در مواردی فریبکاری و اغفال آگاهانه نشئت می‌گیرد (ملکزاده، ۱۳۸۷).

براساس نتایج مطالعه، تفاوت در خرده‌فرهنگ‌ها نیز از جمله مسائل مهم و عامل خطر زندگی زوجین است. تفاوت در خرده‌فرهنگ‌ها از طریق بی‌توجهی به تفاوت‌های فرهنگی، نبود همتایی، همانندی و هم‌کفو بودن زوجین و عدم احترام و درک متقابل و با توجه به تفاوت در خرده‌فرهنگ شهرها، سهم زیادی در مشکلات میان زوجین داشت. مطالعات نشان داده‌اند که اعضای یک خرده‌فرهنگ همواره بهتر یکدیگر را درک می‌کنند و تمایل بیشتری برای جذب یکدیگر دارند. هر فرهنگ برای اعضای خود زمینه‌های مشترکی را فراهم می‌آورد که سبب رفتار یکسان و یگانه می‌شود و همین رفتار یگانه موجب نزدیکی آنان به یکدیگر می‌شود و تأثیر مضاعفی بر رابطه آنان القا می‌کند (فرهنگی، ۱۳۸۲). کفویت و همسان‌همسری، به معنای عام، شرط لازم در هم‌زیستی بی‌دغدغه زوجین و محوری‌ترین نقطه وفاق و هم‌بستگی آن‌هاست. این امر ناشی از تأثیری است که در جذب محبت متقابل، کاهش سوءتفاهم‌ها و حل آسان‌تر مشکلات احتمالی و ارتباط آسان‌تر دارد (قلی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴).

درنهایت می‌توان گفت، اگرچه حذف تمامی مشکلات از زندگی‌های زناشویی غیرممکن است، با آموزش مدیریت حل تعارض و نهادینه‌کردن فرهنگ صبر و سازش و تقویت مهارت‌های ارتباطی میان زوجین و ترسیم واقعیت‌های زندگی می‌توان دامنه اختلافات و تعارضات را محدود و ایمن کرد و تا حدودی میزان طلاق را کاهش داد. براین اساس، نوع تفکر و نگاه فرد به زندگی و آداب‌ورسوم، تعیین‌کننده مشی اجتماعی وی است و اختلاف در فرهنگ زوجین خود به اختلال در روابط آنان منجر می‌شود و متقابلاً اختلال در روابط آن‌ها سبب دورشدن آن‌ها از همدیگر و به‌خطر افتادن زندگی زناشویی آنان می‌شود.

منابع

- اکبرزاده، داوود، اکبرزاده، حسن و علی محمدزاده (۱۳۹۴)، «مقایسه مهارت‌های ارتباطی، بهزیستی روانی و ناتوانی هیجانی در بین زنان متقاضی و غیر متقاضی طلاق»، مجله دانشگاه علوم پزشکی کرمان، شماره ۲۳: ۹۴-۱۰۵.
- بک، آرون (۱۳۹۶)، عشق هرگز کافی نیست، روش‌های نو برای حل مشکلات زناشویی و خانوادگی براساس ارتباط درمانی، ترجمه مهدی قراچه‌داغی، تهران: پیکان.
- جلیلیان. زهرا (۱۳۸۷)، عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق در شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- حمید، نجمه، ابافت، حمیده و عباس بنی‌طی (۱۳۹۶). «تأثیر مهارت‌های ارتباطی و حل مسئله مذهب‌محور بر رضایت زناشویی زنان در آستانه طلاق»، مجله مطالعات زن و خانواده، شماره ۱: ۱۷۷-۱۹۵.
- دلشاد نوقابی، علی و همکاران (۱۳۹۰)، «بررسی وضعیت و عوامل مرتبط با طلاق از دیدگاه زوجین مطلقه شهر گناباد ۱۳۸۷-۱۳۸۸»، افق دانش، شماره ۱: ۳۵-۴۴.
- دلیری، حسن (۱۳۹۸)، «شناسایی متغیرهای اقتصادی مؤثر بر طلاق در ایران»، مطالعات اجتماعی و روان‌شناختی زنان، شماره ۲: ۳۵-۶۲.
- سرمد، زهره، بازرگان، عباس و الهه حجازی (۱۳۹۴)، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: آگه.
- جعفری، عابد و حسن، تسلیمی، محمدسعید، فقیهی، ابوالحسن و محمد شیخ‌زاده (۱۳۹۰)، «تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تعیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی»، اندیشه مدیریت راهبردی، شماره ۲: ۱۵۱-۱۹۸.
- عسگری ندوشن، عباس، شمس قهفرخی، مهری و فریده شمس قهفرخی (۱۳۹۸)، «تحلیلی از مشخصه‌های اقتصادی-اجتماعی مرتبط با طلاق در ایران»، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، شماره ۲۵: ۱-۱۶.
- قاسمی‌پور، فاطمه (۱۳۹۰)، «نگاهی دوباره به طلاق»، حوراء: دوماهنامه علمی، فرهنگی و اجتماعی زنان، شماره ۴۰: ۳-۱۳.
- قلی‌زاده، آذر، بانکی‌پور، امیرحسین و زهرا مسعودی‌نیا (۱۳۹۴)، «مطالعه کیفی تجارب مردان و زنان طلاق‌گرفته از عوامل فرهنگی زمینه‌ساز طلاق»، جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۱: ۳۹-۶۴.

- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۴)، مسائل محوری در نظریه اجتماعی کنش، ساختار و تناقض در تحلیل اجتماعی، ترجمه محمد رضایی، تهران: سعاد.
- مرادی، طاهره (۱۳۹۴)، تأثیر تعارضات زناشویی بر روابط متقابل زن و شوهر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت‌معلم.
- ملک‌زاده، فهیمه (۱۳۸۷)، آسیب‌شناسی طلاق و بررسی آن در حقوق مدنی، تهران: دبیزش.
- منفرد، احمد (۱۳۹۵)، آسیب‌شناسی ازدواج و خانواده: نکاتی چند درباره شناسایی و علت‌یابی مسائل زناشویی در استادان طرح جامع آموزش خانواده، جوان و تشکیل خانواده، تهران: انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران.
- مهدوی‌زاده، شیرین (۱۳۹۲)، بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی با رویکرد شناختی رفتاری بر میزان سازگاری زناشویی زوجین ساکن شهرستان کرج، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مشاوره، دانشگاه الزهرا.
- محسنیان‌راد، مهدی (۱۳۸۵)، ارتباط‌شناسی، تهران: انتشارات سروش.
- نوذری، حسینعلی (۱۳۸۹)، بازخوانی هابرماس، تهران: چشمه.
- هویلی‌پور، سارا (۱۳۹۰)، «اثر بخشی آموزش پیش از ازدواج بر انتظارات و نگرش‌های زناشویی فرزندان دختر در آستانه ازدواج کارکنان شرکت ملی مناطق نفت‌خیز جنوب»، *مجله یافته‌های نو در روان‌شناسی*، شماره ۲۳: ۸۱-۹۳.
- یعقوبی چوبری، علی، کنعانی، محمدمبین و راضیه یحیی‌پور (۱۳۹۸)، «بررسی رابطه سبک زندگی و گرایش به طلاق توافقی در بین شهروندان شهر رشت»، *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، شماره ۱۴: ۱۲۱-۱۴۸.
- یوسفی، ابوالفضل (۱۳۸۹). بررسی موانع ارتباطی موجود میان دبیران و مدیران از دیدگاه دبیران مدارس راهنمایی شهرستان قم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- Barnez, H. L., & Schumm, W. L., & Jurich, A. P., and & Bollman, S. R. (2017), "Marital Stasis Faction: Positive Regard Versus Effective Communications Asas Explanatory Variables". *Journal of Psychology Psychology*, No 123: 71-78.
- Baucom, D. H., Hahlweg, K., Atkina, D. C., Engel, J. (2002), "Long Long-Term Prediction of Marital Quality Following a Relationship Education Program: Being Positive in a Countproductive Way", *Journal of Family Psychology*, No. 2: 448-455.
- Halveg, G. (2019), "R Premarital Communication Skills Program", *Journal of L'Encéphale*, No. 28: 9-20.
- Huber, C. H., Navarro, R. L., Womble, M. W., & and Mumme, F. L. (2010), "Family Resilience and Midlife Marital Satisfaction". *The Family Journal*, No. 18(2),: 136-145.
- karter Karter, B. L. (2017), "Sources of Marital Dissatisfaction among Newly Separated Persons". *Journal of Family Issues*, No. 6, : 359-373.

- Parish., W. E. (2017), "Aquasi-Exprimental Evaluation of the Premarital Assessment Program for Premarital Counseling", **Australian and Newzealand Journal of Family Therapy**. No 13:33-36.
- Petty, Barbara D.. (2007), **Marriage education :a grounded theory study of the positive influence of the educational experiance on the marriage relationship. Theses and Dissertations Collection**, Digital Initiatives, University of Idaho Library. https://www.lib.uidaho.edu/digital/etd/items/etd_45.html
- Scot, R., and Lov, .G. (2018), **Relationship Prevention and Reinforcement Program** , Lillington. NC: .Printed by Edwards Brothers. Lillington. NC.
- Tavakolizadeh, J, Nejatian, M., and Soori, A, . (2015), "The Effectiveness of Communication Skills Training on Marital Conflicts and its Different Aspects in Women", **Social and Behavioral Sciences**, No. 171: 214-221.
- Vicent, R., and Waldron. (2010), **Achieving Communication Goals in Superior Subordinate Relationship**, The Multifunctionality of Unword Maintance Tactic.